

Art terapija na Klinici za dječje bolesti Zagreb

Jasmina Lesić, univ. spec. art. therap.
Hrvatska udruga za art terapiju, HART
jasmina.lesic@gmail.com

Sažetak

Ovaj članak opisuje art terapijski rad proveden tijekom 18 mjeseci u Klinici za dječje bolesti u Zagrebu, na odjelima kirurgije, pedijatrije i oftalmologije. Art terapija se pokazala učinkovitom metodom za opuštanje i ublažavanje simptoma stresa, straha i anksioznosti prije dijagnostičkih i terapijskih postupaka, osobito kod djece i adolescenata koji su bili na duljem bolničkom liječenju. U istraživanju je sudjelovalo 314 djece i adolescenata u dobi od 3 do 17 godina, kojima je bila dostupna usluga individualne i/ili grupne art terapije, uključujući i grupni format otvorenog studija.

Rezultati pokazuju da je art terapija pridonijela emocionalnoj regulaciji, smanjenju anksioznosti i razvoju učinkovitijih strategija suočavanja sa stresom. Korištenje simbola, tematskih motiva i boja omogućilo je djeci i adolescentima izražavanje unutarnjih stanja i jačanje osjećaja sigurnosti i kontrole.

Provedba grupne i individualne art terapije na odjelima kirurgije i pedijatrije, kao i otvorenog studija na odjelu oftalmologije pokazuje da kreativni proces omogućuje izražavanje teških iskustava, regulaciju intenzivnih emocija, socijalno povezivanje i unutarnje osnaživanje djece i mladih. Art terapijski pristup, individualiziran i prilagođen potrebama svakog djeteta, pomaže djeci i adolescentima da kroz slobodan izbor materijala, tema i načina izražavanja ponovo uspostave osjećaj kontrole i samostalnosti narušenih neizvjesnošću tjeka bolesti i hospitalizacijom.

Ovaj rad ukazuje na važnost implementacije art terapijskih protokola u psiho-socijalnu skrb hospitalizirane djece kao vrijednog alata za poboljšanje psihološke dobrobiti i podrške njihovom oporavku.

Ključne riječi: art terapija, otvoreni studio, pedijatrija, dječja bolnica, medicinski pregledi, bolničko liječenje

Uvod i pregled literature

U studenom 2023. godine autorica je u Klinici za dječje bolesti u Zagrebu započela s provođenjem art terapijske prakse na dnevnim odjelima pedijatrije i kirurgije, u okviru Sveučilišnog specijalističkog studija Kreativne terapije Akademije za umjetnost i kulturu u Osijeku, na Sveučilištu J. J. Strossmayera u Osijeku. U svibnju 2024. godine uveden je i grupni format otvorenog studija, koji se provodio u prostoru čekaonice oftalmološke ambulate.

Primarni cilj intervencije bio je smanjenje razine stresa i anksioznosti kod djece i adolescenata tijekom hospitalizacije, dok je sekundarni cilj bio povećanje učinkovitosti liječenja i terapijskih postupaka.

Fokusiranjem na snage pacijenata, pozitivne aspekte njihova života, odnosno želje i ciljeve, poticao se osjećaj uspjeha i zadovoljstva kroz korištenje različitih likovnih materijala, odabranih prema sposobnostima i interesima pojedinog djeteta.

Art terapija na pedijatrijskom odjelu

Hospitalizacija za dijete predstavlja ne samo fizičku bol i nelagodu povezanu s medicinskim stanjem, već i značajne psihosocijalne stresore, uključujući promjene u dnevnoj rutini, medicinske pretrage, ograničenja tjelesne aktivnosti, prekid školovanja, odvojenost od obitelji i bliskih ljudi (Mourey, 2021; Hen,

2023), gubitak kontrole te strah od boli i tjelesnih ozljeda (Hockenberry, Wilson i Winkelstein, 2016).

Djeca se često osjećaju zbunjeno i napeto te trebaju prisutnost stručne osobe koja im može pružiti podršku tijekom hospitalizacije (Hen, 2023).

U tom kontekstu, art terapija se sve češće primjenjuje kao metoda suočavanja sa stresom u kliničkom okruženju, osobito na pedijatrijskim odjelima (Metzl, 2022; Olaizola, 2024). Ovaj pristup pruža djetetu emocionalnu podršku, alat za izražavanje i opuštanje (Abdulah i Abdulla, 2023; Snyder, 2021), potiče samorazumijevanje i razvoj samosvijesti, poboljšava socijalne vještine i upravljanje ponašanjem, potiče kreativno rješavanje problema te podržava osobnu transformaciju, razvoj i integraciju osobnosti, pridonoseći ostvarivanju potencijala (Wu i Chung, 2023).

Istraživanja pokazuju da art terapijski rad odgovara na emocionalne potrebe djeteta (Snyder, 2021), odvraća pažnju i olakšava suočavanje s fizičkom boli, tjeskobom i strahom vezanim za ishod liječenja (Olaizola, 2024). Ovim se postiže i osjećaj ugođe i privrženosti koji podržava odnos između djeteta, likovnog procesa i art terapeuta (Shella, 2018).

Kreativno izražavanje u sklopu art terapije omogućuje pacijentima prepoznati i izraziti emocije, nositi se s promjenama u životu te jačati otpornost (Ni-

shida, 2005; Liebmann i Weston, 2015). Usmjeravanjem teških osjećaja u stvaranje, čiji proces i rezultat zatim može podijeliti s art terapeutom (Waller, 2006), dijete stječe alat za stupanje u kontakt s osjećajima koje nije lako izraziti riječima, što pozitivno utječe na emocionalno stanje djece neovisno o drugim čimbenicima (Shella, 2018).

Derman i Deatrick pokazuju da likovnost, osobito crtanje, pomaže djeci u izražavanju iskustava i potreba (Snyder, 2021) te time smanjuje razinu stresa i anksioznosti (Ramdaniati, Hermaningsih i Muryati, 2016; Rollins, 2005; Zhang i sur., 2021; Zhang, Wang i Abdullah, 2024; Hen, 2023), podiže raspoloženje te potiče komunikaciju među djecom, roditeljima i zdravstvenim djelatnicima (Loreskär, 2024).

Council (Lopez-Bushnell i Berg, 2018) zaključuje da sudjelovanje djece u kreativnim aktivnostima tijekom hospitalizacije povećava osjećaj nade, autonomije, kompetentnosti i samopoštovanja.

Kod adolescenata primjena art terapije jača samopouzdanje i poboljšava odnos s vršnjacima (Huang i sur., 2021), pomaže u regulaciji emocija (Bosgraaf, 2020), povećava samopoštovanje (Bosgraaf, 2020), značajno unapređuje samoučinkovitost i samostalnost (Snyder, 2021), poboljšava sposobnost suočavanja s izazovima te smanjuje intenzitet akutne proceduralne boli (Clapp i sur., 2019; Olaizola, 2024; Metzl, 2016).

Kod djece s kroničnim bolestima, poput zatajenja bubrega, simboličko izražavanje kroz art terapijske tehnike potiče izražavanje emocija i jačanje unutarnjih resursa, ali i obradu trauma koje se spontano javljaju tijekom prorađe emotivnih stanja uzrokovanih iščekivanjem ishoda liječenja, odvojenosti od obitelji, nepoznatim novim prostorom i novim identitetom pacijenta, za razliku od uobičajene osobnosti koju dijete ima u svom domu.

Hemodijalizirani pacijenti često pate od depresije, stresa, straha i tjeskobe (National Kidney Foundation, 2001; Nishida, 2005). Kod djece oboljele od raka, grupna intervencija temeljena na umjetnosti pokazala se učinkovitom tehnikom za smanjenje ukupne razine simptoma depresije i poboljšanje određenih aspekata osjećaja sreće (Abdulla i Abdulah, 2023). Za hospitaliziranu djecu, likovno izražavanje predstavlja jednu od rijetkih osnažujućih aktivnosti koje su im dostupne kada se čini da je sve ostalo izvan njihove kontrole (Lopez-Bushnell i Berg, 2018). Weldt (Nishida, 2005) navodi: „Umjetničko stvaranje potaknulo je pozitivne stavove, osjećaj moći, kontrole i slobode, a njihovi crteži dali su im osjećaj postignuća“.

Zaključno, art terapija može olakšati bo-ravak djeteta u bolnici, pod uvjetom da je prilagođena nepredvidivom ritmu izmjene pacijenata, njihovoj dobi i različitim potrebama, uz uključivanje osoba

koje su djetetu bliske i koje mu pružaju osjećaj sigurnosti (Janković Shentser, 2024).

Kratkotrajna terapija

Kratkotrajna terapija je ciljana terapijska intervencija ograničenog trajanja (Hen, 2023) koja se uspješno koristi za ublažavanje emocionalne nelagode uzrokovane hospitalizacijom (Barber i sur., 2012; Hen, 2023).

Pacijent i terapeut pristupaju svakom susretu, koji može biti i posljednji, kao zasebnoj terapijskoj cjelini (Hen, 2023). Terapijski plan je fleksibilan i usmjeren na rješavanje trenutnih problema te regulaciju emocionalnog stanja osobe.

Kratkotrajne terapije karakterizira potreba za usredotočavanjem na "ovdje i sada", neposrednost, fleksibilnost i angažiranost, što od terapeuta zahtijeva punu prisutnost i otvorenu komunikaciju, istovremeno gradeći povjerenje i suradnju (2023).

Grupna art terapija s djecom

Unatoč sve većem interesu za art terapiju, znatno je manje studija koje se bave učinkovitošću grupne art terapije kod djece nego kod odraslih. Grupa pruža prikladno okruženje za učenje vještina, osobe sa sličnim problemima međusobno si pružaju podršku, uče iz povratnih informacija drugih, mogu isprobati nove uloge promatrajući reakcije drugih te razvijaju svoje potencijale i sposobnosti

(Liebmann, 2006). Grupni rad posebno je koristan za one kojima je individualni rad preintenzivan, a istovremeno omogućuje pružanje pomoći većem broju ljudi.

Nedostaci grupnog rada uključuju manju razinu povjerljivosti zbog uključenosti više sudionika, smanjenu individualnu pažnju članovima te povećane organizacijske vještine terapeuta (2006).

Otvoreni studio

Otvoreni studio je format art terapijske grupe koji postavlja likovnost u središte terapijskog rada (Finkel i Bat Or, 2020), i temelji se na slobodnom kreativnom procesu stvaranja, koji terapeut ne vodi niti moderira (Finkel i Bat Or., 2020, 2025). Seanse su dulje od uobičajenih kliničkih termina, što omogućuje dublji angažman sudionika, a fleksibilan pristup omogućuje primjenu u različitim populacijama i okruženjima. Pojam „otvoreni“ u ovom kontekstu podrazumijeva slobodan izbor materijala, trajanja i samog sudjelovanja sudionika, što potiče istraživanje, maštovitost i igru (Malchiodi, 2013; McGraw, 1999; Miller, 2016).

Sudionicima se nudi izbor raznolikih likovnih materijala koji angažiraju više osjetila i omogućuju slobodno izražavanje slijedeći svoj kreativni impuls (Landgarten, 2013; Malchiodi, 2012; Knill, Levine i Levine, 2005; Miller, 2016). Ovaj pristup pridonosi stvaranju osjećaja poduzetnosti i strukture, tolerancije

te potiče istraživanje s ciljem razvijanja novih perspektiva (Robb, 2022).

Individualno izražavanje pojedinca u grupnom okruženju potiče osjećaj zajedništva (Allen, 1995; Malchiodi, 1995; McNiff, 1995; Shapiro, 2014; Finkel i Bat Or, 2020), izgradnju pozitivnih vršnjačkih odnosa, jača samopouzdanje i kreativnost (Jewett, 2025) te sposobnost refleksije (Finkel i Bat Or, 2020).

Otvoreni studio djeluje kao poticajno okruženje u kojem adolescenti usklađuju različite dimenzije vlastite osobnosti (Zalman Fanunu, 2022; Finkel i Bat, 2025) i povezuju unutarja iskustva s vanjskim svijetom (Finkel i Bat, 2025). Sudionici sudjeluju u skladu sa svojim sposobnostima, samostalno donoseći odluke, čime razvijaju autonomiju (Block i sur., 2005; Cavaliero, 2022; Finkel i Bat, 2025) i identitet, što je osobito naglašeno kod adolescenata s mentalnim poteškoćama (Kelemen i Shamri-Zeevi, 2022; Jewett, 2025).

Metodologija rada

Individualne i grupne art terapijske sesije, u trajanju od 60 do 90 minuta, održavale su se dva puta tjedno tijekom razdoblja od dvanaest mjeseci na odjelima pedijatrije i kirurgije. Model otvorenog studija provodio se u jutarnjem i popodnevnim terminu, dva puta tjedno, u trajanju od 120 minuta tijekom šest mjeseci na odjelu oftalmologije.

Polustrukturirane aktivnosti s jasno definiranim ciljevima, uz fleksibilan pristup, osmišljene su kako bi potaknule fokus na sadašnji trenutak i smanjenje napetosti te olakšale i omogućile izražavanje emocija. Također su imale funkciju postavljanja ciljeva, jačanja motivacije te usmjeravanja pažnje na pozitivna iskustva.

Setting

Individualne art terapijske sesije provode se uz stolić u bolničkoj sobi ili uz bolesnički krevet, pri čemu se stolić za jelo koristio kao radna podloga. Među ograničenja bolničkog okruženja ubrajaju se prisutnost drugih pacijenata, roditelja i medicinskog osoblja u bolničkim sobama te česti i neočekivani prekidi sesija.

Grupne art terapijske sesije održavale su se u dnevnom boravku pedijatrijskog odjela. Prostor za art terapijsku grupu činio je zaseban stol, zaštićen najlonom, s ponudnim likovnim materijalima.

Otvoreni studio

Za provedbu aktivnosti čekaonički prostor bio je zaštićen najlonom, a materijali su postavljeni na dva mala stola i šest stolica. Zbog novoobnovljenog prostora, zidovi nisu mogli biti korišteni, ali su djeca spontano koristila pod kao radnu površinu.

Pristup

Art terapija u bolničkom okruženju prilagođava se specifičnim potrebama djece i mladih, užurbanom bolničkom ritmu i prostornim mogućnostima.

Art terapijske aktivnosti obuhvaćaju više pristupa, od individualnih i grupnih sesija u dnevnom boravku i bolničkim sobama, do modela otvorenog studija. Svaki pristup ima različite ciljeve, prednosti i izazove. Glavni cilj kratkotrajne individualne i grupne art terapije bio je pomoći djeci da kroz kreativni proces smanje stres, strah i anksioznost povezane s hospitalizacijom, što je osobito korisno kod djece koja imaju poteškoće u verbalnom izražavanju.

U dugoročnoj art terapiji razvija se dublji odnos s klijentom, a proces je strukturiraniji i obuhvaća praćenje triju aspekata djetetova života: hospitalizacije, života kod kuće i u školi. U kontekstu art terapije tijekom dugotrajne hospitalizacije, potrebno je uzeti u obzir izazove koje ona predstavlja za emocionalni i psihosocijalni razvoj djeteta.

Otvoreni studio je nestrukturirani format art terapijske grupe, u kojem je fokus isključivo na kreativnom stvaranju. Prilagođen je specifičnostima okruženja, a sudionicima je omogućena sloboda u

odabiru materijala, tema i vremena sudjelovanja unutar dvosatne seanse. Na taj način sudionicima se pruža mogućnost kontrole i samostalnosti, kvaliteta koje se često gube uslijed prihvaćanja uloge pacijenta. Art terapeut je kontinuirano prisutan, promatra proces stvaranja i pruža podršku kada je potrebno.

Sudionici

Tijekom kratkotrajnog boravka u bolnici, na individualnim art terapijskim sesijama sudjelovalo je 26 djece i mladih u dobi od 4 do 17 godina, pri čemu je svako dijete sudjelovalo u jednoj do tri sesije.

- 7 dječaka (7 – 12 godina) i 10 adolescenata (12 – 17 godina),
- 4 djevojčice (4 – 12 godina) i 5 adolescenata (12 – 17 godina).

Na individualnim art terapijskim sesijama s djecom na duljem bolničkom liječenju sudjelovalo je četvero djece u dobi od 8 do 12 godina – tri djevojčice i jedan dječak – pri čemu je svako dijete sudjelovalo u 5 do 17 sesija.

U grupnoj art terapiji, održavanoj u manjim grupama od 2 do 4 sudionika, sudjelovalo je ukupno 53 djece i mladih u

dobi od 4 do 17 godina:

- 6 dječaka (6 – 12 godina) i 16 adolescenata (12 – 17 godina),
- 14 djevojčica (5 – 12 godina) i 17

U otvorenom studiju, provedenom u čekaonici oftalmologije, sudjelovalo je ukupno 229 djece i adolescenata u dobi od 2 do 17 godina.

Instrumentacija

Kako bi se bolje razumio potencijal art terapije u pružanju podrške ovoj ranjivoj skupini djece i mladih korišteni su sljedeći instrumenti:

1. SOAP bilješke

Terapeutkinja sustavno dokumentira terapijski proces tijekom i neposredno nakon svake terapijske seanse. Bilješke se sastoje od četiriju ključnih segmenata koje tvore riječi kratice. SOAP: subjektivni iskaz klijenta (S), objektivno opažanje terapeuta (O), procjena (A) te plan za sljedeću sesiju (P). Bilješke pružaju uvid u emocionalne, bihevioralne, kognitivne i kreativne promjene tijekom terapijskog procesa.

2. Fotografije likovnih radova sudionika

Kvalitativna analiza likovnih radova temelji se na formalnoj analizi elemenata, stilu izražavanja, te odabiru i manipulaciji likovnim materijalima. Promatraju se specifični aspekti svakog rada i simboli kojima sudionici pridaju značenje, čime se dobiva uvid u unutarnje procese.

Fotografije likovnih radova sudionika ustupili su roditelji te one čine sastavni dio opisa procesa i provedenih protokola.

3. Supervizija

Rad art terapeuta u bolničkom okruženju s djecom i mladima na dugotrajnom liječenju nosi emocionalno opterećenje zbog suočavanja s dječjom patnjom, kroničnim bolestima, neizvjesnim prognozama i složenim obiteljskim dinamikama. Redovita supervizija, koju osigurava Studij Kreativnih terapija, Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, omogućuje studentu art terapije siguran prostor za refleksiju o iskustvima te za razradu ciljeva i art terapijskih procesa, a ujedno služi i za očuvanje profesionalnih granica te prevenciju sagorijevanja.

Tablica 1

Prikaz aktivnosti i oblika rada

	Aktivnost	Kratkotrajno liječenje (1-3 dana)		Dugotrajno liječenje				Psiho- terapijski pristup		ETC razina	Materijali	Kratkoročni terapijski cilj	Dugoročni terapijski cilj
		Individualno	Grupno	A	B	C	D						
1	Škrabanje	X	X	X	X	X	X	Psihodinamski (Freudovski)		kinestetička perceptivna	Markeri, uljane paste	Zagrijavanje, fokusiranje na sadašnji trenutak	Smanjenje anksioznosti
2	Izrada arhetipskih maski	X	X	X		X	X	Psihodinamski (Jungianski)		perceptivna	Uljane paste, flomasteri, kaširani papir, bojice	Osvještavanje razlika između sjene i persone; njihova integracija	Smanjenje anksioznosti
3	Izražavanje dominantne emocije (Sreća)			X				Humanistički		afektivna	Akrilne boje, tempere, flomasteri, bojice, kolaž, sjenilo za oči, lakovi za kosu	Emocionalna ekspresija	Smanjenje anksioznosti
4	Ptičje gnijezdo				X	X	X	Psihodinamski/ Teorija privrženosti		simbolička	Uljane paste, flomasteri	Identificiranje oblika privrženosti	Smanjenje anksioznosti
5	Snaga ruku			X				Psihodinamski		perceptivna	Uljane paste, vodene boje, akrilne boje, tempere	Prepoznavanje osobnih snaga i želja	Smanjenje anksioznosti
6	Drvo želja	X	X	X				Psihodinamski		kognitivno simbolička	Kolaž, vodene boje, bojice, flomasteri, olovka, uljane paste	Osvještavanje pozitivnih strana, snaga, ciljeva	Smanjenje anksioznosti
7	Kuća			X		X		Pozitivna art terapija		kinestetička	Akrilne boje	Opuštanje, smanjenje stresa	Smanjenje anksioznosti
8	Obitelj kinestetički crtež						X	Humanistički		kinestetička/ simbolička	Uljane paste	Razumijevanje klijentovog samopoimanja i međuljudskih odnosa unutar obitelji. Obiteljska dinamika	Smanjenje anksioznosti i stresa

	Aktivnost	Kratkotrajno liječenje (1-3 dana)		Dugotrajno liječenje				Psiho- terapijski pristup		ETC razina	Materijali	Kratkoročni terapijski cilj	Dugoročni terapijski cilj
		Individualno	Grupno	A	B	C	D						
9	Predstavljanje sebe kroz nešto što voliš	X	X	X	X	X	X	Pozitivna art terapija		afektivna/ simbolička	Uljane paste,le, flomasteri, isjeći iz novina, kolaž, školjke, kora breza, sjenilo za oči, lakovi za nokte, vuna, špaga, suhe pastele, bojice-vodene boje, stickeri, tempere	Izražavanje sebe i vlastitih potreba	Smanjenje anksioznosti i stresa
10	Emocije (Kako se osjećaš „ovdje i sada“)	X	X	X	X		X	Gestalt		kinestetička, senzorna	Olovka, glinamol, tempere, akrilne boje, bojice-vodene boje, kolaž	Emocionalna ekspresija, smanjene napetosti, opuštanje	Smanjenje anksioznosti i stresa
11	Obris tijela			X			X	Psihodinamski		perceptivna/ afektivna	Akrilne boje, bojice, uljane paste,le, suhe pastele	Emocionalna ekspresija, smanjenje napetosti, opuštanje	Smanjenje anksioznosti i stresa
12	Crtanje po promatranju (Gerber cvijet)			X				Pozitivna art terapija		perceptivna/ senzorna	Akrilne boje, tempere, boje za slikanje prstima	Izražavanje vlastitih potreba i postavljanje ciljeva	Smanjenje anksioznosti i stresa
13	Labirint		X	X		X	X	Psihodinamski/ Jungianski		simbolička	Flomasteri, bojice	Poticanje introspekcije i refleksije. Otkrivanje unutarnje mudrosti i kapaciteta za rješavanje problema	Smanjenje anksioznosti i stresa
14	Mjesto iz snova					X		Narativna art terapija		simbolička	Olovka	Poticanje sigurnosti i imaginacije	Smanjenje anksioznosti i stresa
15	Poklon za osobu koju voliš (mama, tata, sestra, prijatelj)	X	X	X	X	X		Pozitivna art terapija		kinestetička	Akrilne boje, gumbi, vata, kamenčići, školjke, kora breze, isjeći iz novina, kolaž, stickeri, tempere, uljane paste,le, bojice, suhe paste,le, olovka, vodene boje, šljokice, tkanina, lak za nokte, sjenilo za oči	Opuštanje i razvijanje emocionalne povezanosti kroz simbolični čin darivanja, poticanje emocionalne povezanosti	Smanjenje anksioznosti i stresa

	Aktivnost	Kratkotrajno liječenje (1-3 dana)		Dugotrajno liječenje				Psiho- terapijski pristup		ETC razina	Materijali	Kratkoročni terapijski cilj	Dugoročni terapijski cilj
		Individualno	Grupno	A	B	C	D						
16	Najdraža životinja						X	Jungianski		simbolička	Flomasteri, uljane paste, glinamol	Povećanje osjećaja stabilnosti, uzemljenje, opuštanje.	Smanjenje anksioznosti i stresa
17	Superheroj na platnu						X	Pozitivna art terapija		simbolička/kinestetička	Tekstil, gumbi, kolaž	Jačanje identiteta, izražavanje emocija	Smanjenje anksioznosti i stresa
18	Prikaz unutarnjeg svijeta (Svemir)				X			Narativna art terapija		kinestetička/simbolička	Tempere, akrilne boje	Osvježavanje unutarnjih sadržaja, emocija	Smanjenje anksioznosti i stresa
19	San				X			Jungianski		simbolička	Tekstil, vodene boje, akrilne boje	Otkrivanje unutarnje mudrosti i kapaciteta za rješavanje problema	Smanjenje anksioznosti i stresa
20	Kruna	X		X				Integrativna art terapija		simbolička	Kolaž, bojice -vodene boje, flomasteri, uljane paste, akrilne boje, tempere	Izražavanje vlastitih potreba	Smanjenje anksioznosti i stresa
21	Nova planeta	X	X	X	X			Narativna art terapija		simbolička/kinestetička	Stiropor, akrilne boje, tempere, vodene boje	Smanjenje napetosti, opuštanje, izražavanje emocija	Smanjenje anksioznosti i stresa
22	Emocije četiri godine doba			X				Narativna art terapija		afektivna/simbolička	Bojice-vodene boje	Emocionalna ekspresija, smanjene napetosti, opuštanje	Smanjenje anksioznosti i stresa
23	Slikanje prstima Apstrakcija (Kako se to osjeća)			X	X		X	Gestalt		kinestetička, senzorna	Tempere, akrilne boje, boje za slikanje prstima	Emocionalna ekspresija, smanjene napetosti, opuštanje	Smanjenje anksioznosti i stresa
24	Strip		X					Narativna art terapija		perceptivna	Olovka	Razumijevanje percepcije sebe u društvenom kontekstu	Smanjenje anksioznosti i stresa

Opis procesa

Ovako dugotrajan i bogat rad zasluhuje Ovako dugotrajan i bogat rad zasluhuje detaljniji pregled primjene art terapije u Klinici za dječje bolesti u Zagrebu nego što to može pružiti ovaj članak. Stoga će ovo poglavlje pokušati sažeti ključne točke prakse u pojedinim formatima i prikazati po jednu vinjetu za svaki od njih.

Kratkotrajna art terapija s djecom

Kratkotrajna art terapija ponekad se sastojala i od samo jedne seanse, pri čemu nije bilo moguće razviti terapijsku alijansu, međutim pristup usmjeren na podršku, prihvaćanje i otvorenost dopuštao je prostor za komunikaciju. Bolesno dijete često nije u stanju izraziti se riječima, bilo zbog nedovoljno razvijenog rječnika za opisivanje vlastitih iskustava, bilo zbog potrebe da zaštiti prisutnog roditelja od svojih osjećaja (Councill, 2012), pa je poticaj na slobodno likovno izražavanje omogućilo djetetu kanal za izražavanje onoga što se događa sada i ovdje, bilo u osobnom iskustvu, bilo u okolini. Kada verbalni izraz nije dostupan, dijete će svoje stanje izraziti na svoj način, kroz likovni rad.

Posebnu pažnju zasluhuje djeca s kroničnim bolestima i višestrukim hospitalizacijama, kod kojih je zapažena viša razina brige, tjeskobe i straha. Uz različite obiteljske probleme s kojima su

se neka djeca dodatno nosila, u ovim su uvjetima pokazivala izraženiju potrebu za sigurnošću i potvrdom. Kod djece s poteškoćama u razvoju zapažena je naglašena potreba za kontrolom i strukturom u radu. Njihov rad karakterizira brzina, minimalna verbalizacija, ali i bogata simbolika.

Poticanje djece na slobodno izražavanje često je izazivalo pozitivne emocije koje su zatim prikazivali u radovima (sretni trenuci s obitelji, lijepi krajolici, omiljeni superheroji i ljubimci). Kombinacija različitih medija (materijali iz prirode, sjenila, tekstil, glina, plastelin) poticala je multisenzornu obradu iskustava, osobito kod mlađe djece, koja su rado eksperimentirala i u potpunosti uključivala svoje kreativne snage, što je vidno poticalo radost igre i oslobađanje od stresa hospitalizacije.

Neka su djeca crtala s roditeljem, što ih je osnaživalo i dodatnojačalo njihov međusobni odnos.

Unatoč otežanim okolnostima poput dolaska s dijalize, izostanka jela od prethodnog dana ili dolaska neposredno prije pripreme za planiranu operaciju sljedećeg dana, djeca su često imala poriv dovršiti svoj rad, što svjedoči o izrazitoj motivaciji i želji za izražavanjem unutarnjih sadržaja.

Slika 1

Škrabanje

Dječak (9 godina) nakon hospitalizacije i transplantacije bubrega. Verbalni opis crteža: "Leptir koji je svašta preživio i postao snažniji"

Fotografija rada koristi se uz suglasnost roditelja.

Vinjeta u prilogu potvrđuje sposobnost djece da intuitivno koriste kreativni proces kao sredstvo samoiscjeljenja (Councill, 2012).

Prikaz procesa individualne sesije

Pacijentica (14 godina) hospitalizirana je na dva dana u dnevnoj bolnici. Posjeduje

iskustvo u različitim likovnim tehnikama, voli crtati i izrađivati animacije, ali prvi put sudjeluje na seansi art terapije, koja je ujedno bila i jedina tijekom hospitalizacije. Trenutno prolazi kroz emocionalno zahtjevno razdoblje u obiteljskom i školskom okruženju (razvod roditelja, vršnjačko nasilje). Istodobno pokazuje otpornost i svjesna je vlastitih vrijednosti, ali ističe potrebu za potvrdom. U početku je tiha i nesigurna u komunikaciji, nokroz kreativni proces spontano se otvara.

Aktivnost: škrabanje

Materijali: bijeli papir A3 formata, uljane paste

Susrećemo se u njenoj bolničkoj sobi, a potom zajedno odlazimo u dnevni boravak, gdje su na stolu već pripremljeni različiti likovni materijali.

Proces započinje pokretima ruku i tijela u zraku, u vlastitom ritmu. Sudionica zatim odabire boju paste i nasumičnim pokretima ispunja cijeli papir. Po završetku, položila je papir na stol i promatrala ga sa svih strana, a potom odabrala željenu orijentaciju papira. Crtež dovršava bojama i tehnikama prema vlastitom izboru. Nakon toga promatra svoj rad te prepoznaje zmaja – motiv koji povezuje s osobnim iskustvom snage potrebne da izdrži još kratko razdoblje boravka u nepodržavajućem okruženju (motiv sata). Uskoro očekuje promjenu upisom u srednju školu i odlaskom u novo, podržavajuće okruženje (Slika 2).

Kinestetička razina, prisutna na početku rada, omogućila je oslobađanje napetosti i aktivaciju kreativnog procesa. Spontanim i brzim potezima ispunila je cijelu površinu papira šarenim oblicima, postupno im dajući smisao kroz osobnu interpretaciju. Nakon toga slijedi procesiranje na perceptivno-afektivnoj i kognitivno-simboličkoj razini.

Slika 2

Škrabanje

Fotografija rada koristi se uz suglasnost roditelja.

Tijekom kreativnog procesa izražavala je emocije koje je u početku teško verbalizirala. Pokazala je svijest o vlastitim potencijalima, visoku razinu introspekcije i samorazumijevanja. Kreativno izražavanje pomoglo joj je u nošenju s negativnim iskustvima, a ujedno je služilo i kao potvrda identiteta.

Ovaj primjer jednokratne art terapije ističe važnost pružanja podrške mladima u

razvoju kreativnog izražavanja i stvaranja sigurnog okruženja u kojem će biti podržani, prihvaćeni, viđeni i slobodni u svom izričaju.

Dugotrajna individualna art terapija s djecom

Djeca koja su dugotrajno hospitalizirana imaju slična iskustva i potrebe. Rjeđe pohađaju školu zbog lošeg zdravlja i učestalih liječničkih pregleda, a izložena su i povećanom riziku od stigme, socijalne isključenosti i vršnjačkog nasilja (Watts i sur. 2024). Ciljevi terapije usmjereni su na smanjenje stresa, emocionalnu regulaciju i stvaranje sigurnog prostora. Strukturirani protokoli, koji pružaju okvir, ali nisu opterećeni izvedbom (npr. „nešto što voliš“, „poklon za blisku osobu“ ili „vlastiti planet“) ostavljaju dovoljno prostora za slobodnu ekspresiju, uz ponuđene različite materijale (akrilne boje, flomastere, glinamol, plastelin, kolaž, paste, boje, tempere, materijali iz prirode). Djeca koriste osobne i univerzalne teme koje im pružaju osjećaj sigurnosti i pripadanja (obitelj, dom, priroda, prijatelji). Česti su prikazi svemira i prirode kojima izražavaju potrebu za sigurnošću, pripadanjem, bliskošću i podrškom.

Prikaz procesa dugotrajne individualne terapije u bolničkom settingu

Djevojčica (10 godina) na dugotrajnom bolničkom liječenju sudjelovala je na

Slika 3

Poklon za sestru

Fotografije radova koriste se

17 individualnih art terapijskih susreta koji su se održavali uz bolnički krevet. Zbog narušenog zdravlja, operacija, dugotrajnih hospitalizacija i liječničkih pregleda nije redovito pohađala školu, stoga su art terapijske aktivnosti (Tablica 1) bile prilagođene i njezinim razvojnim potrebama.

Majka je bila stalno prisutna i povremeno uključena u rad.

Glavni ciljevi bili su opuštanje, smanjenje stresa te razvoj finih motoričkih aktivnosti u kojima pokazuje poteškoće (rezanje papira, lijepljenje, pisanje).

Djevojčica voli eksperimentirati različitim likovnim materijalima, posebno kolažem i sjajnim teksturama. Kroz motive obitelji i druge teme privrženosti izražava nostalgiju za domom (Slika 3, 4, 5, 6).

Radost izražava koristeći kolaž, često oblikujući motive poput srca, zvijezda,

Slika 4

Veseli kolaž – Srce

lutaka i prirode (Slika 4). Motive poput svemira, labirinta s planetama i različitih planeta ponekad koristi kao sredstvo bijega u imaginarni prostor, tražeći izlaz iz kompleksne situacije (Slika 7).

Završno izjavljuje mami: „Ti si moja najveća želja. Da budeš uvijek sa mnom.“

U početku pokazuje poteškoće u fino motorici, pa traži pomoć art terapeutkinje ili mame, povučena je i minimalno verbalizira. S vremenom postaje samostalnija, sigurnija i komunikativnija; ne traži pomoć, koristi nove materijale te verbalizira svoje emocije. Voli slikati prstima i trgati papir stvarajući kolaž, ove aktivnosti doživljava kao oslobađajuće i umirujuće. Prevladava radost i potreba za igrom, ali prisutni su i osjećaji zabrinutosti i straha. Crteži su često ekspresivni i govore o unutarnjem stanju, a uz

Slika 5*Drvo želja (dva srca: autorica i mama)***Slika 6***Obitelj**Fotografije radova koriste se uz suglasnost roditelja.*

slike često verbalizira: „Osjećam se sretno, radosno“ (Slika 8), „Nije lako biti slikar, naradiš se.“ pokazujući njenu novu, pozitivnu sliku o sebi i prihvatanje identiteta „slikara“, umjesto bolesnika.

Slika 7*Svemir – Novi planet***Slika 8***Kako se osjećam – Sreća**Fotografije radova koriste se uz suglasnost roditelja.***transfer**

3.1/2026.

Kontrola nad kreativnim procesom i donošenjem odluka, iniciranjem aktivnosti te izborom materijala i tema pomaže djevojčici da oblikuje i vidi osobne sadržaje te se osjećaviđenom. Seanse art terapije bile su za nju značajne, veselila se novim kreativnim susretima: „Odmah mi je bolje kad te vidim“, rekla bi kada bi vidjela autoricu. Nakon zahtjevnog medicinskog tretmana (dijalize), iako fizički iscrpljena, prvo je željela crtati. Kreativno izražavanje postalo je njezin način nošenja s emocionalnim i fizičkim opterećenjem.

Tijekom 17 sesija primjetan je razvoj samopouzdanja i samostalnosti u radu; uočava se preciznost izražavanja u likovnom i verbalnom smislu, pozitivnije emocionalno stanje, smanjenje stresa i osnaživanje. Izražavala je zadovoljstvo i osjećaj postignuća svojim završenim radovima.

Slika 9*Povratak kući iz bolnice**Fotografije radova koriste se uz suglasnost roditelja.*

Prije otpuštanja iz bolnice, art terapeutkinja joj nudi temu povratka kući. Pri pomisli na dom, dolazi do emocionalnog naboja, uzbuđenja zbog ponovnog susreta s obitelji i povratka na poznato i sigurno mjesto (Slika 9).

Grupna art terapija

Art terapijska grupa bila je otvorenog tipa. Djeca i tinejdžeri koji su sudjelovali često su dolazili iz iste sobe i bili slične dobi, ali bilo je i slučajeva sa znatnim dobnim razlikama (od 8 do 17 godina). Unatoč razlikama, sudionici su surađivali, bodrili jedni druge i pokazivali empatiju. Djeca su bila ekspresivna, maštovita, intuitivna i spontana te su inicirala suradnju i verbalnu interakciju. Eksperimentirala su s teksturama, bojama, slikala prstima te intuitivno koristila nepoznate likovne tehnike. Bogat izbor materijala (flomastera, pastela, tempera, akrilnih boja, gline, glinamola, plastelina, kolaža, tuša i prirodnih materijala poput školjki, kamenčića, vune i kore breze) sam po sebi predstavljao je poziv na kreativno izražavanje, dok su polustrukturirane i strukturirane aktivnosti podržavale emocionalnu regulaciju, koja je kod nekih sudionika imala intervencijski karakter. Grupa je pružila prostor za međusobnu podršku potičući povezanost, pripadnost i prijateljstvo.

Adolescenti su se jasno izražavali, bili su spretni i komunikativni. Često su koristili (crni) humor kao mehanizam obrane u ublažavanju tjeskobe i napetosti vezanih

uz bolest i bolničko okruženje. Razvijena introspekcija i osjećaj za tematsku razradu očit je i kod introvertnijih tinejdžera, koji unatoč povučenosti jasno prenose svoje emocije i unutarnji svijet vizualnim jezikom.

Slika 10

Kako se trenutno osjećam

Fotografije radova koriste se uz suglasnost roditelja.

Prikaz grupnog art terapijskog procesa

Dvije sudionice u dobi od 14 godina došle su zajedno iz bolničke sobe i ovo im je bio prvi susret s art terapijom. Zadatak je bio izraditi nešto što vole. Spontano su odabrale srodne teme – jednoroga i konja. Na raspolaganju su imale raznolik izbor materijala.

Sudionica A odlučila je izraditi figuru svog omiljenog konja od plastelina. Pričala je o ljubavi prema konjima i jahanju te o povezanosti s konjem kojeg redovito

njeuguje. Kada je započela izradu konjske glave, nije bila sigurna kako je oblikovati, pa se konzultirala sa sudionicom B. U tom je trenutku u dnevni boravak ušla doktorica i odvela sudionicu A na pretragu, čime je njezin kreativni rad prekinut na samom početku.

Sudionica B crtala je plavog jednoroga (Slika 11).

Slika 11

Nešto što voli: Jednorog

Na kraju se potpisala na sliku, stavila trakicu od plastelina ispod svog imena i poklonila rad art terapeutkinji. Uživala je u eksperimentiranju vođenim bojama i efektima koje su dodavanjem vode kistom stvarale na papiru.

Spontano je preuzela inicijativu i nastavila raditi glavu konjica u plastelinu za sudionicu A. Dovršavala je glavu i izra-

đivala grivu (Slika 12). Kada se sudionica A vratila s pretrage, pitala ju je što još nedostaje na konjiću, pa su zajedno dodale uzde i sve što se nalazi ispod konjske glave (jasle sa sijenom).

Ovaj primjer pokazuje međusobno povezivanje djece iz istih bolničkih soba i njihovo međusobno osnaživanje, empatiju, snažan osjećaj za drugoga i suradnju.

Slika 12

Nešto što voli: Konj

Fotografija rada koristi se uz suglasnost roditelja.

Otvoreni studio

Otvoreni studio pratio je dinamiku bolničkog okruženja, nepredvidiv ritam

dolaska i odlaska sudionika tenjihove različite potrebe s obzirom na različitu dob. U otvorenom studiju oftalmološke ambulate sudjeluju djeca u dobi od 3 do 17 godina.

Većina djece po dolasku u čekaonicu odmah pristupa stolu za crtanje i spontano počinje stvarati, dok neka dolaze nakon što se priviknu na prostor. Istražuju nove tehnike, koje nisu imala priliku probati u svojim vrtićima ili školama, a tijekom aktivnosti djeca surađuju, stvaraju zajedno i međusobno se nadopunjuju.

Manja djeca često crtaju s roditeljima, najčešće majkama, čija prisutnost podržava osjećaj sigurnosti i opuštenosti u očekivanju pregleda. Osnovnoškolska djeca crtaju u manjim grupama, dok je broj adolescenata znatno manji.

Art terapeut prema potrebi usmjerava i podržava dijete tijekom procesa te pruža tehničku i emocionalnu podršku djeci i roditeljima, kroz individualni i grupni pristup, pretvarajući prostor čekaonice u kreativno, socijalno i pozitivno iskustvo.

Otvoreni studio djeci, a pogotovo onoj s poremećajem iz spektra autizma, pruža mogućnost komunikacije, jačanja socijalnih vještina uz izražavanje osjećaja na ugodan način.

Uspješnost projekta očitovala se u smanjenju anksioznosti pacijenata, većoj suradljivosti i time potencijalno pozitivnijem ishodu liječenja – što je zajednički cilj svih uključenih.

*Prikaz art terapijskog rada
u otvorenom studiju na odjelu
oftalmologije dječje bolnice*

Dva velika bijela hamer papira dimenzija 80 x 100 cm, zajedno s uljanim pastela-
ma i bojicama, dočekala su dvanaestoro
djece pri dolasku u čekaonicu. Djeca su
spontano prilazila radu i tijekom aktiv-
nosti bila suangažirana i dobro raspolo-
žena.

Pokazivala su poštovanje prema radovi-
ma drugih, nisu ih precrtavala, nego na-

dopunjavala, stoga secrtež širio i pos-
tajao bogatiji. Adolescentica u dobi od
14 godina, koja se pridružila djeci dok je
čekala brata, stvorila je simboličan rad
„srce drvo“, kojim je povezivala crteže
druge djece.

Dječak s povišenom razinom energije u
jednom trenutku počeo je šarati crnom
bojom po radovima druge djece, pa mu
je ponuđena svjetlija pastela, i dodatni
papiri za crtanje kako bi se ublažio uči-
nak njegove jake energije na grupni rad.

Djeca su bila zadovoljna svojim crteži-
ma, smijala se i vraćala crtanju nakon
obavljenog pregleda.

Slika 13

Otvoreni studio

Fotografija rada koristi se uz suglasnost roditelja.

transfer

3.1/2026.

Slika 14

Otvoreni studio

Fotografija rada koristi se uz suglasnost roditelja.

Voditeljica odjela oftalmologije, djeca
i njihovi roditelji bili su zadovoljni ak-
tivnostima u otvorenom studiju kao
sigurnom prostoru za kreativno izražava-
nje djece u grupi. Pozitivan odaziv i za-
jednička suradnja svih uključenih (dje-
ca, roditelji, pratnje, bolničko osoblje)
pokazuje vrijednost ovakvih aktivnosti
unutar bolničkog sustava.

Rezultati

Art terapija u Klinici za dječje bolesti
Zagreb, u trima terapijskim formatima,
pridonijela je osnaživanju djece i izražava-
vanju emocija, predstavljanju vlastitih
interesa te prepoznavanju ciljeva i osob-
nih snaga.

Kreativan i spontani izraz omogućio je
djeci izražavanje i obradu iskustva hos-
pitalizacije, uključujući strah, bol, nelago-
du, tjeskobu i osjećaj gubitka kontrole,

kao i komunikaciju unutarnjih doživljaja premavanjskom svijetu, uključujući nesvjesna stanja, koja su često istraživali putem metafora.

Tijekom terapijskih procesa, pa čak i unutar pojedine seanse, primijećeno je smanjenje tjeskobe i straha povezanih s hospitalizacijom.

Kod pacijenata na dugotrajnom bolničkom liječenju kreativni proces omogućio je dublju obradu osobnih tema i pridonio je uspostavljanju snažnije emocionalne regulacije. Djeca su postupno razvijala veći osjećaj samopouzdanja i sigurnosti u likovnom i verbalnom izražavanju, uz istodobno smanjenje napetosti i tjeskobe. Strukturirane terapijske intervencije i protokoli pružili su djeci na dugotrajnom liječenju osjećaj sigurnosti, stabilnosti i kontrole čime se smanjio njihov osjećaj bespomoćnosti. Izražavali su i obrađivali osjećaje koje nisu mogli verbalizirati, čime je postignuto emocionalno rasterećenje.

Djeca su razvila i koristila kreativne alate za nošenje s emocionalno zahtjevnim stanjima, primjenjujući ih kroz odabir određenih boja i simbola koji im pružali osjećaj sigurnosti i kontrole. Kinestetičke aktivnosti i fluidni mediji (finger painting, rad s glinom, plastelinom, glinamolom) smanjili su emocionalnu napetost taktilnom interakcijom (stiskanje, razmazivanje, gnječenje i lupanje).

Narativna art terapija (strip, san, „novi planet“) često je služila kao kanal za kreativno prikazivanje složenih obiteljskih dinamika, dok su crtanjem labirinta i ptič-

jeg gnijezda simbolički prorađivali različite teškoće u obiteljskim odnosima.

Nalazi proučavanja tijekom rada s djecom upućuju na to da art terapija djeci i mladima omogućuje:

- **Opuštanje, smanjenje stresa i anksioznosti, emocionalnu regulaciju.** Sudjelovanje u kreativnim aktivnostima pomaže djeci izraziti opterećujuće emocije, te im vraća osjećaj kontrole. Kroz kreativnost i maštu pronalazimo vlastiti identitet i unutarnje izvore iscjeljenja (Stuckey i Nobel, 2010).
- **Motivaciju za proces liječenja i suradljivost s osobljem,** što dovodi do bolje učinkovitosti liječenja.
- **Smanjeno korištenje mobilnih telefona.** Djeca su usmjerena na kreativne aktivnosti, interakciju s materijalima i drugom djecom.
- **Socijalizaciju.** Zajednički kreativni rad omogućuje djeci druženje i suradnju, što je posebno važno za djecu koja su često izolirana zbog dugotrajnog boravka u bolnici. Otvaranje tema vezanih uz bolest i invaliditet potiče razvoj empatije među djecom te omogućuje inkluziju.
- **Uključivanje roditelja u terapijski proces.** Roditelji se tijekom hospitalizacije djeteta često osjećaju bespomoćno. Aktivno sudjelovanje u kreativnim

aktivnostima s djecom pomaže u smanjenju stresa i omogućuje kvalitetno provedeno zajedničko vrijeme.

□ **Stvaranje pozitivnih sjećanja.**

Radovi koje djeca stvaraju često postaju dragocjene uspomene koje međusobno poklanjaju te na taj način dodatno jačaju prijateljstva i

Rasprava

Grupna i individualna art terapija, kao i format otvorenog studija provedeni u Klinici za dječje bolesti Zagreb, upućuju na to da je art terapija učinkovit i primjenjiv alat za emocionalno izražavanje, socijalno povezivanje i psihološko osnaživanje djece i mladih. Kao oblik emocionalne podrške, art terapija razvija samostalnost (Snyder, 2021), olakšava opuštanje i preusmjeravanje pažnje tijekom liječenja (Abdulah i Abdulla, 2023; Snyder, 2021) te pruža prostor za alternativno izražavanje iskustava i potreba (Snyder, 2021). Tijekom likovnog stvaranja, pacijenti su ulazili u prostor u kojem ih bolest nije definirala, što im je omogućilo doživjeti iskustvo izvan okvira dijagnoze (Malchiodi, 2013; Miller, 2016), uključujući promijenjeno stanje svijesti, često opisano kao flow, koje može pružiti olakšanje od patnje te doprinijeti transformaciji iskustva i narativa bolesti (Miller, 2016).

Roditelji pacijenata u potrebi za regulacijom

Prisutnost roditelja, najčešće majki, ima važnu ulogu u terapijskom procesu. U pojedinim slučajevima roditelji aktivno sudjeluju u art terapijskim aktivnostima ili paralelno izrađuju vlastite radove. Majke koje borave uz dijete tijekom dugotrajnog liječenja izložene su visokoj razini stresa zbog neizvjesnosti vezane uz medicinsko stanje djeteta, a u pojedinim slučajevima, kao posljedica svjedočenja djetetovoj patnji, razvijaju posttraumatske stresne reakcije. Boravak u bolničkom okruženju dodatno otežava njihovu svakodnevicu budući da istodobno usklađuju obiteljski život, poslovne obveze i brigu za dijete u bolnici (Lorekär, 2024), stoga je jedna od važnih uloga art terapeuta pružanje podrške i roditeljima (Liebmann & Weston, 2015). Tijekom jedne sesije, majka korisnika je bila aktivnije uključena u rad od samog dječaka, pri čemu je dijete, promatrajući majku, zrcalilo njezin kreativni proces. Vođeni art terapijskim procesom, zajedno su stvorili novu sliku. Takvi primjeri ukazuju na potrebu roditelja za podrškom te na potrebu pažljivog balansiranja dugoročnih i kratkoročnih terapijskih ciljeva.

Art terapeut kroz komunikaciju i uključivanje majke u rad s djetetom pruža oblik neformalne emocionalne podrške. Također, dok je dijete posvećeno kreativnom radu, majka ima priliku za predah i privremeni psihološki odmak od bolničkog okruženja.

Roditelji u pravilu pokazuju poštovanje prema djetetovom kreativnom radu i samostalnom izražavanju, strpljivo čekajući da dijete završi. Ponosni su na dječje radove te potiču djecu da ih pokažu i poklanjaju drugima, a djeca su zadovoljna svojim postignućem. Pozitivne povratne informacije i podrška art terapeuta, roditelja i medicinskog osoblja doprinose razvoju osjećaja kompetentnosti i socijalne uključenosti kod djece, što je povezano s pozitivnijom samopercepcijom i jačanjem mentalnog zdravlja (Loreskär, 2024).

Roditelji koji sudjeluju u procesu često iskazuju potrebu za verbalnim ventiliranjem, što utječe na tijek art terapijskog procesa s djetetom. Iako ovaj aspekt nije bio predmet sustavne analize, on predstavlja zanimljiv uvid u odnos roditelja i djeteta u kriznim situacijama.

Iskustvo boravka art terapeuta u bolničkom settingu. Odnosi u timu.

Rad u bolničkim uvjetima zahtijeva od art terapeuta, osim karakteristika poput fleksibilnosti, empatije, poticajnog i pozitivnog stava i radoznalosti (Robb, 2022), i fizičku spremnost, kao i psihičku i emocionalnu otpornost na rad u stresnim uvjetima. Također su potrebne osobine poput sposobnosti brzog reagiranja i donošenja odluka te visoka razina profesionalne odgovornosti.

Unutar dinamičnog bolničkog rasporeda art terapeut nužno asistira u manipulaciji likovnim priborom te komunicira s

multidisciplinarnim medicinskim osobljem, uključujući koordinatoricu odjela, radnog terapeuta i socijalnu radnicu. Složeni bolnički uvjeti zahtijevaju prilagodbu terapijskog prostora i kreativnost u stvaranju sigurnog okruženja u kojem se dijete može izraziti, primati podršku i biti viđeno.

Art terapijski rad koordinira se prema terminima vizita, posjeta, nastave i individualnim mogućnostima djeteta, a ponekad se art terapija provodi paralelno s drugim stručnjacima i aktivnostima.

Primjerice, kada su se termini vjeronauka i art terapije preklapali, razvijen je model suradnje u kojem je učiteljica povezala temu vjeronauka s dječjim crtežima. Jedan dječak je, nakon transplantacije bubrega, načrtao pogled iz svoje bolničke sobe na vrhove Alpa (Slika 15) i podijelio iskustvo tijekom operacije koje je opisao riječima: „vidio sam Boga“, što je otvorilo novu simboličku interpretaciju njegovog suočavanja s operacijom i iskustvom liječenja.

Ponekad u bolničku sobu ulaze medicinski klaunovi, koji se šale s djecom, sviraju i osmišljavaju priče inspirirane dječjim radovima. U tim trenucima art terapeut pravi kratku pauzu kako bi djeca mogla sudjelovati u zabavnoj interakciji s njima.

Bogato iskustvo različitih oblika interakcije, primjerice tijekom blagdana kada se uključuju sv. Nikola i Djed Mraz, pozitivno je za djecu, ali predstavlja izazov za kontinuitet terapijskog procesa. Tada proces postaje fragmentiran, a sigurnost

Slika 15

Pogled iz bolničke sobe

Fotografija rada koristi se uz suglasnost roditelja

terapijskog prostora kompromitirana, što zahtijeva stalno balansiranje između postavljenih ciljeva i spontanijih događaja.

Zaključak

Na individualnoj i grupnoj art terapiji sudjelovalo je ukupno 314 djece i adolescenata u dobi od 3 do 17 godina. Su-

djelovala su djeca koja se nalaze na kratkotrajnom i dugotrajnom liječenju s različitim medicinskim dijagnozama, dok su u otvorenom studiju sudjelovala djeca koja su dolazila na oftalmološke preglede. Art terapija se pokazala učinkovitom metodom za opuštanje, smanjenje stresa i anksioznosti te olakšavanje prilagodbe na hospitalizaciju. Djelovala je kao facilitator socijalne interakcije, jačanja samopouzdanja i stvaranja pozitivnih sjećanja na boravak u bolnici. Djeca su bila usmjerena na kreativne aktivnosti, interakciju s materijalima i drugom djecom, što je dovelo i do smanjene upotrebe mobitela.

Roditelji su u otvorenom studiju aktivno sudjelovali u radu s djecom, što je pridonijelo smanjenju stresa i omogućilo kvalitetno zajedničko provedeno vrijeme.

Art terapija je omogućila siguran prostor za kreativno izražavanje, emocionalno rasterećenje, introspekciju i psihološku podršku djeci suočenoj s bolešću, odvajanjem od roditelja, školskog života i poznatog okruženja.

Art terapija se i dalje uspješno, iako volonterski, provodi u vrlo zahtjevnim i ograničavajućim uvjetima bolničkog liječenja, a ključ uspjeha leži u bliskoj koordinaciji s medicinskim timom, profesorima i roditeljima te fleksibilnosti u skladu s trenutnim stanjem, potrebama i interesima djece.

Literatura

- Abdulla, B. M. O., & Abdulah, D. M. (2023). Effectiveness of a mixed model of painting and sculpture art intervention on depression symptoms in pediatric patients with cancer. *Integrative and Complementary Therapies*, 29(3). <https://doi.org/10.1089/ict.2023.29079.bmo>
- Bosgraaf, L., Spreen, M., Pattiselanno, K., & van Hooren, S. (2020). Art therapy for psychosocial problems in children and adolescents: A systematic narrative review on art therapeutic means and forms of expression, therapist behavior, and supposed mechanisms of change. *Frontiers in Psychology*, 11, 584685. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.584685>
- Council, T. (2012). Medical art therapy with children. In C. A. Malchiodi (Ed.), *Handbook of art therapy* (2nd ed., pp. 222–239). Guilford Press.
- Finkel, D., & Bat Or, M. (2020). The open studio approach to art therapy: A systematic scoping review. *Frontiers in Psychology*, 11, Article 568042. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.568042>
- Finkel, D., & Bat Or, M. (2025). Open studio therapeutic aspects as experienced by adolescents in a psychiatric day treatment unit: A qualitative analysis. *The Arts in Psychotherapy*, 92(1), 102264. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2025.102264>
- Hen, M. (2023). Art therapy for children in short-term hospitalization. *Continuity in Education*, 4(1), 83–95. <https://doi.org/10.5334/cie.63>
- Huang, C.-Y., Su, H., Cheng, S.-M., & Tan, C.-S. (2021). *The effects of group art therapy on adolescents' self-concept and peer relationship: A mixed-method study*. New Directions for Child & Adolescent Development. Advance online publication. <https://doi.org/10.1002/cad.20435>
- Janković Shentser, M. (2024). Tekst prijave na natječaj, neobjavljena rukopisna dokumentacija
- Jewett, B. (2025). *Open studio concept conducted by an expressive arts therapist and art therapy intern as a replacement for art class in special education* (Master's thesis, Lesley University). DigitalCommons@Lesley. https://digitalcommons.lesley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1061&context=expressive_therapies_theses
- Liebmann, M. (2006). *Art therapy for groups: A handbook of themes, games and exercises* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203960791>
- Liebmann, M., & Weston, S. (ur.). (2015). *Art therapy with physical conditions*. Jessica Kingsley Publishers.
- Lopez-Bushnell, F. K., & Berg, M. (2018). Effects of art experience on hospitalized pediatric patients. *Mathews Journal of Nursing*, 3(1). <https://www.mathewsopenaccess.com/full-text/effects-of-art-experience-on-hospitalized-pediatric-patients>
- Loreskär, P., & Binder, P.-E. (2024). Nothing less than a creative triumph: A study of children admitted to hospital for serious somatic illness or injury and their experience of art therapy. *Frontiers in Psychology*, 15, 1353507. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1353507>
- Malchiodi, C. A. (2013). Introduction to art therapy in health care settings. In C. A. Malchiodi (Ed.), *Art therapy and health care* (pp. 1–9). Guilford Press.
- Metzl, E., Morrell, M., & Field, A. (2016). A pilot outcome study of art therapy and music therapy with hospitalized children. *The Arts in Psychotherapy*, 49, 3–11. <https://doi.org/10.1080/08322473.2016.1170496>
- Miller, G. G. (2016). Art therapy in a community clinic waiting room: Examining challenges and effectiveness. *Canadian Art Therapy Association Journal*, 29(1), 38–51. <https://doi.org/10.1080/08322473.2016.1184365>
- Mourey, B. (2021). *Defining the role: Pediatric art therapist* (Master's thesis, Indiana University, Herron School of Art and Design). IUPUI ScholarWorks. <https://scholarworks.indianapolis.iu.edu/server/api/core/bitstreams/8f3509d0-1704-4b16-af70-7f942fdbcb52/content>
- Nishida, M., & Strobino, J. (2005). Art therapy with a hemodialysis patient: A case analysis. *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association*, 22(4), 221–226.
- Olaizola, S., Lalloo, C., Vickers, V., Kelenc, L., Tariq, S., Brown, S. C., & Stinson, J. N. (2024). Art therapy for paediatric pain: A scoping review. *Children*, 11(6), 619. <https://doi.org/10.3390/children11060619>
- Robb, M. A. (2022). *Group art therapy: Practice and research*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003127652>
- Rollins, J. A. (2005). Tell Me about It: Drawing as a Communication Tool for Children With Cancer. *Journal of Pediatric Oncology Nursing*, 25, 203–221. <http://dx.doi.org/10.1177/1043454205277103>
- Shella, T. A. (2018). Art therapy improves mood, and reduces pain and anxiety when offered at bedside during acute hospital treatment. *The Arts in Psychotherapy*, 57, 59–64. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2017.10.003>
- Snyder, K., Malhotra, B., & Kaimal, G. (2021). Team Value and Visual Voice: Healthcare Providers' Perspectives on the contributions and Impact of Art Therapy in Pediatric hematology/oncology Clinics. *The Arts in Psychotherapy*, 75, 101808. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2021.101808>
- Stuckey, H. L., & Nobel, J. (2010). The connection between art, healing, and public health: A review of current literature. *American Journal of Public Health*, 100(2), 254–263. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2008.156497>
- Waller, D. (2006). Art therapy for children: How it leads to change. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 11(2), 271–282. <https://doi.org/10.1177/1359104506061419>
- Watts, P., Zubala, A., Iranpour, A., Jayne, K., Jandial, S., Wigham, S., & Hackett, S. (2024). Developing online group art psychotherapy for children with long-term health conditions. *International Journal of Art Therapy*, 29(2), 65–78. <https://doi.org/10.1080/17454832.2024.2347906>
- Wu, J.-F., & Chung, C.-Y. (2023). Art therapy as an intervention for children: A bibliometric analysis of publications from 1990 to 2020. *SAGE Open*, 13(4). <https://doi.org/10.1177/21582440231219143>
- Zhang, B., Wang, J., & Abdullah, A. B. (2024). The effects of art therapy interventions on anxiety in children and adolescents: A meta-analysis. *Clinics* 79, 100, 100404. <https://doi.org/10.1016/j.clinsp.2024.100404>